

КЉУЧЕВИ ЗА ЈЕДНУ БИОГРАФИЈУ*

† Лев Жиле † Lev Gillet
од опата до архимандрита
(1892 — 1980)

I

29. марта 1980. године, на празник Лазареве суботе уочи празника Цвети, уснуо је у миру Господњем, отац Лев (Жиле) који се у својим књигама потписивао: „монах Источне Цркве“.

Тога јутра, као и сваке суботе док је био у Лондону, служио је Литургију у капели Светог Василија. Ова црквица била је место где би се он предавао молитви, и која је била у потпуном складу са његовим унутарњим дубоким склоностима: мала, скромна, споља не приметна, изникла на тлу Запада, као мајушино зрно Цркве свеобухватне, Цркве која стреми пуноти божанској.

Тога дана, после литургије, отац Лев је у току разговора са једним својим присним пријатељем, више као у шали испричао да је имао виђење једног тајанственог гласника у току ноћи. Затим је пошао у своју уобичајену шетњу. Вративши се почео је да чита у једној приземној просторији која је била његово лично боравиште. И ту су га, увече, затекли његови пријатељи спокојно уснулог у својој фотели. Отворена књига исклизнула му је из руку.

Није довољно рећи да је отац Лев био спреман за смрт. Достигавши дубоко старост, он је тежио смрти као ка неком прелазу „на другу обалу где га је Господ чекао“.

Извор његове одвојености од свега земаљског — одвојености којој су се дивили сви они који су имали приступ оцу Леvu при крају његовог земаљског живота — та његова присност односа према смрти, односно према Христу с којим се сусреће после смрти, није га чинила странцем за своје доба ни праводушним према судбинама људи, судбини Цркве која страствује. Неуморан читач, брзкота ума и човек широке културе, подједнако се интересовао за политику и прогрес науке, као и за савремене токове философије или богословља. Радио је све то без брзоплете занесености, а да при томе није чинио уступке ни интелектуалном помодарству, нити странчарењу, проницљиво и правилно расуђујући збивања у свим значајним областима мисли и делања. Истовремено је био привржен Предању и

отворен за савременост, сачувао је до краја свога живота способност да се одушевљава за све оно што је сматрао за истинито, лепо и добро, као и да се пнуша лажи, неправде и глупости. Не бих рекла да је увек био одмерен у својим расуђивањима.

Готово сваког дана отац Лев могао се видети у читаоници Британског Музеја где је прегледао књиге и часописе. У ствари, то је био једини извор његових редовних прихода. Током дугог низа година, све до уочи своје смрти, „монах Источне Цркве“, аутор радова која се убрајају у класична дела хришћанске духовности, зарађивао је свој хлеб исписивањем сажетих библиографија из једне посебне гране великих светских религија. Добро обавештен, увек веома сажет и тачан, писао је те рецензије, додавајући им понекад мало зачина у виду хумора, тако да је његов избор прегледаних дела унеколико одражавао читаву личност и мисаони свет аутора. Отац Лев се држао ових скромних припадљности. Као чувени отац де Фуко, кога је ценио, тежио је „назаретском начину живота“. Као Господ Исус Назарећанин, желео је да буде радник. Осим тога, ова весма скромна плата коју је примао (за своја библиографска истраживања) за њега је представљала јемство његове материјалне независности, па према томе и духовне. На тај начин он је могао да дозволи себи луксуз да буде потпуно некористољубив у своме свештеничком и монашком служењу као и у својој књижевној делатности. Ни од једног ни од другог није желео да извуче корист или личну славу.

Откако је уочи Другог светског рата био напустио Париз — где је био старешина прве православне француске парохије — отац Лев никада више није био на челу ниједне строго ограничене црквене општине. Ово не због тога што је пренебрегавао или потцењивао Цркву као установу. Његов лични канонски статус, под прчким егзархом Цариградског Патријарха, био је потпуно јасан и одређен. Болујући због људских слабости које, преко установе, често унаказују лице Цркве, он није престајао да јој служи без икаквог користољубља. У свакој прилици се показао као крајње савестан и послушан према својим старешинама ма колико му то понекад падало тешко.

У више махова постављало се питање о томе да му се повери епископско служење за које је уосталом својим интелектуалним и духовним даровима био назначен, а била је то и жеља неких његових пријатеља. Из разних разлога, ови планови би се увек изјаловили. Независно од воље људи којима је можда недостајала видovitост и ширина погледа у односу на свештеника неуврстивог у обичне категорије, сам Господ је упутио оца Лева на животни пут скромности и сиромаштва, који га је водио ка блаженству које му је било намењено: „Чедо моје, ти си тражио своју срећу. Уместо среће коју си тражио, ја ти нудим моја „блаженства“. Цео твој живот јасно указује да су ти сви путеви били затворени, сем пута апсолутног даривања себе Богу. Благо теби, јер сам ти затворио путеве, сем једног, који је мој!“

Сзе до своје дубоке старости, „монах Источне Цркве“ био је неуморан путник. Пред саму своју смрт, спремао се за пут у Либан

где је безброј пута боравио и склопио многа пријатељства. Редовно би одлазио у Француску ради организовања духовних састанака Православног братства париског округа, састанака који ће за многе од нас остати незаборавни. Из истих побуда одлазио је и у Женеву, град који је волео и због његове калвинистичке строгости и због интернационалне отворености. После неколико узпредних контаката са представницима Екуменског савета и институтом у Босеју, он постаје првенствено старец једне мале групе жена и људи окупљајући их око Евангелија и литургије коју је служио у највећој једноставности. Друга његова путовања била су у служби Синдесмос-а, светског савеза православне омладине, у ком је вршио дужност духовника пуних десет година.

На крају ових безбројних преселења, отац Лев је, на његово задовољство, пустио корен у Лондону, који је 1938. године постао уточиште за овог поклоника. Волео је incognito (скривитост у животу) големога див-града. Повлачио би се у њега као у пустињу. Пустинјак усред града, у коме би му се дешавало да по читаве дане не проговори ни речи ни са ким. Окренут тиховању и унутарњој молитви, — свуда је носио са собом своје танане бројанице које је пребирао и вртео у цепу свога капута — он је истовремено осећао опромно сажалење за „стадо без пастира“.

„Постоје бића, писао је он, обраћајући се Христу, кроз која Те видим да пролазиш као кроз прозрачна бића. Али има и таквих из којих не избија ни један трачак светлости. То су лица страдалника, лица огрубела и огорчена, мутног погледа, лица поднадула од чулности, и управо на та лица нечујно призивам Твој благослов, Твоју помоћ, Твоје присуство“.

Међутим овај понекад неприступачан усамљеник волео је да се сретне са људима. Тај сусрет за њега није увек био ни лак ни спонтан. У извесним тренуцима — понекад чак и својим блиским пријатељима — могао је да изгледа хладан, туђ, па чак и једак и циничан. Будући смирено свестан те своје тешкости, он је о њој — ретко — говорио, па и тада као о некој својој болној немоћи. Као апостолу Павлу, Господ му је рекао: „Доста ти је моја благодат, јер сила Моја у слабости се показује“. (II Кор 12,9) Међутим ово одсуство конвенционалне љубазности, као и неспособност за лако општење, било је само наличје тежње за дубоким понирањем и истинитошћу. Понекад није био на истим таласним дужинама са својим сабеседником. До сусрета није ни долазило, међутим кад под би до њега дошло, отац Лев је давао себе потпуно, час само погледом, једним стиском руке, час у разговору који би бивао прекидан тишином, и који би се понекад одужио сатима, данима, годинама, разговор, при којем, како је то сам доживљавао, „срце говори срцу“, cor ad cor loquitur.

Многима су остали у сећању многоструки дарови оца Лева: музичка јасноћа његовог стила, магија његове речи стављена у службу Христове Еванђеља и у позивање на обраћење, његова луцидна и синтетичка интелигенција, као и дубина његовог духовног живота. Многима је у сећању његов јединит (unique) начин служења литургије, пун простоте и потпуног поунутривања: увек по византијском

обреду, у коме је овај западњак, — који је то и остао по целокупном свом мисаоном устројству, (а при томе није престајао да воли латински обред своје младости) — нашао нову духовну отаџбину. Са своје стране, жеља ми је да у овом кратком уводу допринесем општем приказивању човека, пријатеља, чијим пријатељством сам била обасута изобилно.

У предговору једне своје књиге, отац Лев упоређује себе са оним бесомучним (демонизованим) у земљи Герасиноској кога Христос, исцеливши га, шаље својима: „врати се кући својој и преповедај им... (8) Заблагодаримо Богу за ово исцелење кроз које су се исцелили многи“.

II

ПРЕСУДНА ОДЛУКА

Потпуна биографија „монаха Источне Цркве“ тек треба једног дана да се напише...

Наредне странице имају за циљ да послуже као увод и путоказ за једну студију не претендујући да осветле једну тајну која, за сваког човека, остаје „тајна Цара“. Веома уздржан када је реч о његовом приватном животу и његовој прошлости, „отац Лев“ (како га ми фамилијарно звасмо), на први поглед изгледа запонетна личност. Па и сам је имао осећај да је врло мали број људи који га разумеју. Најбољи и најистинитији део себе, гледано са Божије стране, дао је у личним сусретима и у своме делу, на које свака његова биографија треба да указује.

Желим првенствено да осветлим — ослањајући се пре свега на преписку оца Лева Жиле-а са пријатељима и члановима његове породице — околности у којима је дошао до онога што сам назива „пресудна одлука“, постулат читавог његовог бића, када се присајединио Руској православној цркви, 1928. године у Паризу.

Затим, желим да укажем на неке податке у вези са службовањем оца Лева у Паризу између 1928—1938., који ће осветлити неке околности у којима је настало „француско православље“, или, како је више волео да каже он, који му је дао први плодоносан подстицај, „православље на француском језику“.

Унутарња криза која је имала за исход прелазак оца Лева у крило Православне Цркве, развијала се између 1927—1928 године. Претходио јој је период тражења и лутања која су довела Луја Жиле-а најпре у бенедиктински манастир у Фарнбороу (Farnborough- где је ступио после првог светског рата), да би у јесен 1924, био пострижен у схиму римокатоличког унијатског монаха источног обрета. Ово се збило у манастиру Униов, који се налази у Русиноској (Украјинској) епархији чији је центар град Лавов, тада под влашћу Пољске, и под јурисдикцијом унијатског митрополита, пољског профета, Андреја Шептицког. Овај избор објашњава се различитим побудама. Најглавнија је ова: неодоливо га је привлачио словенски свет, а посебно Русија. И то Русија коју је упознао кроз њене чу-

вене мислиоце и писце као што су Соловјев, Толској, Достојевски, али исто тако благодарећи неким својим личним изузетним сусретима. После једног дубоког испитавања своје савести, Лев Жиле долази до убеђења да је позван да ову своју личну склоност стави у службу великог циља: васпоставити јединство између хришћанског Истока и Запада.

Служећи као лични секретар унијатског митрополита Шептичког, (који је у својој младости у Русији био агент Аустрије) отац Лев се нашао уплетен у велики „руски план“ француског језуите Михајла д'Ербињи-ја (d'Herbigny) чија га комплексна личност истовремено очарава и раздражује. Убрзо га узнемишавају методи д'Ербињија који сања о духовном освајању Русије, док отац Лев Жиле прижељкује између Истока и Запада брак из Љубави. Управо тај монасињор д'Ербињи, који је у то време уживао поверење папе Пија XI, био је крив што је пао у немилост Папе бенедиктински опат, Lambert Beauduin и његови једномислјеници који су волели Православље.

У пролеће 1927., отац Лев се обрео у Ници, на француској Азурној Обали. Званично задужење оца Лева било је да служи при руској унијатској црквици у Ници. Његов подухват и поред свих добрих намера, имао је суштински недостатак: иза хуманитарне помоћи сиромашним руским емигрантима крио се прозелитизам — превођење у римокатолицизам.

Отац Лев је свестан јаловости једног оваквог подухвата и лажности свог сопственог положаја. У једном писму своме пријатељу излива своју тугу: „Најтеже ми пада то да ме сматрају за лицемерног непријатеља Руса, за купца људских савести“...

Ипак остаје један излаз: преобразити неуспех у свој духовни пут. Он наслућује у томе неку могућност — чемир који никада неће потпуно престати да га мучи: Русима могу да помогнем не организацијом или зидањем прихватилишта, него жртвовањем самог себе, као претеча неке велике жртве и велике патње коју још не могу јасно да сагледам, али која ће свакако доћи.

Поново га обеспокојава „зов промашаја“, који је њему пао у део да оствари „путевима усамљеника, преузимајући на себе патње других“.

Изгледа парадоксално, да је управо један догађај који је доживео као духовни пораз, током зиме 1927—1928, био онај који је развејао све унутарње маглине. 6. јануара 1928. у Риму је објављена енциклика *Mortalium Animos*. Отац Лев ми је у више махова говорио, да је шок који је доживео читајући ово папино писмо убрзао његову одлуку да ступи у заједницу православне Цркве.

Отац Лев открива у тој енциклици разголићену вољу за моћ, властољубивост римског понтифика, чега се он гнуша, а у исто време ту је нашао и папско схватање јединства које му се чинило и неореално и лажно, супротно „плуралистичком“ предању древне Цркве, а и противно духу Еванђеља. Екклесиологија која лежи у основи ове енциклике „*Mortalium Animos*“ искључује могућност „двоструке припадности“ — и православној Цркви и римској Цркви — о чему је некада сањарио Владимир Соловјев...

У ово време духовног сазревања, отац Лев наставља да чита дела руских богослова и религијских мислилаца. Његове везе са православнима постају све јаче. Посебно присне односе успоставља млади унијатски монах са руским архиепископом Владимиром у Ници, који је био више човек молитве него црквени великодостојник, сушта слика смиреног пастира пуног љубави.

Једно писмо његовог „духовног оца“, унијатског митрополита грофа Шептичког као да је разрешило оца Лева његових последњих скрупула. Митрополит му саветује да се не везује за његову личност и да тражи једино „благодат и истину“.

Убрзо после Ускрса, отац Лев одлази у Париз. У недељу, 25. маја, примљен је да саслужује у литургији на којој је начелствовао православни митрополит Евлогије, духовни старешина руских православних парохија у Западној Европи. Обред је извршен у Клармар-у, место у близини париског предграђа, у једној приватној капели која је била на имању рускога емигранта кнеза Георгија Трубецког. Ипак био је то чин јавног богослужења. Многе личности руске интелигенције хтеле су да својим присуством покажу колики значај придају овом догађају. Начелствујући био је отац Сергије Булгаков, ректор Православног богословског Института у Паризу. Међу вернима, запажени су: философ Никола Берђајев, професор Карсавин и Флоровски — песникиња Марина Цветајева и песник Константин Баљмонт. Док је Евпраф Ковалевски, — тада још младић, будући епископ Јован од Светог Дионисија — био појач и хоровађа. Отац Лев као унијатски јеромонах при обраћењу у Православље није био приморан ни на какво одрицање, нити на посебни обред пријема у Цркву. Избегавано је све што би могло да означава прекид са прошлошћу. Но и поред тога, отац Лев је био веома свестан да је само кроз ово саслужење са православним Епископом он учинио пресудни корак.

У писму својој мајци, отац Лев јој каже да не само да није дошло до прекида између онога што је било и што јесте, него да га је логички ток ствари водио из бенедиктинског монаштва (то је оно што Латинска црква има као најдревније и најтрадиционалније) у Источну Цркву.

Пошто је окадио сећања на велику благонаклоност коју су руски епископи испољавали према њему, наставља: „Осећам велики унутарњи мир. Православље упознато изнутра, не само да ме није разочарало, него у њему налазим стварну присутност и дејство нашега Господа Исуса Христа“.

Да би могла да схвати његов духовни развој, његова мајка мораће да учини напор да схвати да постоје и другачији духовни светови од оних у којима она живи, и, најзад, да призна да „очигледност римског схватања и није баш тако јасна како то пише у приручницима римокатоличке апологетике. Присаједињујући се православној Цркви, он следи савет свога духовног оца: тражио је „само Божију Истину и Његову благодат“. Постигавши ово, каже о. Лев, „било би веома непоштено са моје стране да останем у Римској цркви, ако сам убеђен да се пунота светлости налази у православном (ортодоксном) католичанству. Стекавши овакво убеђење, дуж-

ност је да се присајединим Православљу“ ... „Оно што Бог тражи од свакога од нас јесте да поступа према својој савести. То је управо оно што ја чиним. Немам утисак да се духовно одвајам од тебе и од тате Далеко од тога да ја желим да одбацим римски католицизам као лаж. Убеђен сам да су благодат и светлост нашега Господа и у римској Цркви, али су оне много чистије у традиционалном католичанству које је — Православље“.

Муке које је раније доживљавао због оног унијатског комплекса који је назвао „зџв промашаја“, биле су ишчезле. У том „логичком току“ који је настао услед једне унутарње потребе, у озарењу светлости Логоса, „ова еволуција није обраћење у смислу промене свога Вјерују, или пак раскида са прошлошћу, него је тај прелаз у Православље више као испуњење, довршење давних тежњи у свој њиховој пуности. Присаједињавајући се Православној Цркви, он је свестан да остаје саборјанин, католичански верник. Јер, није ли управо Црква *katholon* — Црква пуноће вере светих апостола и Светих Отаца.

Отац Лев недвосмислено изјављује да се присајединио „руској грани“ православне Цркве у потпуности. Руској Цркви — Цркви прогоњеној, мученичкој, — да се приволео Православљу као „традиционалном католичанству, универсалном изразу хришћанске вере у свом најчистијем облику. Суочени са истом дилемом, неки његови бенедиктински монаси из опатије Амеј изабраше исти пут као и он. Док су неки други били оклони да се стрпе, чекајући боље дане. Еклисиолошки став оца Лева, међутим, није био одређен само негативном критиком онога што је он називао „римска властољубивост“. Његова снажна интуиција, покретач свих његових енергија у то време била је идеја „соборности“. Овај израз нашао је код руских богослова, првенствено код Алексеја Хомјакова. Значајно дело оца Сергија Булгакова *Православље*, које ће он касније превести, открива му смисао и богатство појма „соборности“ у развијенијем и сложенијем облику. Као први преводилац на француски језик теолошких списа оца Сергија Булгакова напрегао се да објасни пуно значење ове словенске речи помоћу неких кованица као што су „концилиарност“, „симфоничност“, које су данас ушле у свакодневну употребу — делимично због анонимности преводиоца — у нашем богословској језику. У суштини, соборност, по њему, значи општење у „љубави која од многих чини једно“. У идеји соборности изражава се превазилажење у црквености Православља (нарочито у руском Православљу) западних антиномија; власт хијерахије или слобода, свето Предање или одговорност поједине личности.

Соборност је уклопљена у његову визију „Љубав без граница“. Уосталом, о томе говори и отац Калистос Вер, када каже да је отац Лев одувек био, а како бива старији, све више постаје „човек који задовољство налази само у Еванђељу“, у свој његовој једноставности и коренитости. Чини ми се да је његов став управо онај који је он приписивао Владимиру Соловјеву: „мистички универзализам“, „несводив на јасне формуле“.

Служи на част историјске православне Цркве, да је човеку који се одушевљава оваквом визијом дала, не тамо некаква земаљска од-

ликовања, него слободу, толико потребну да би могао да дише и да шири еванђелску поруку, чиме се и осећао задужен. Православна „Црква неспојивих супротности“, како ју је описао, истовремено је толико традиционална колико и слободарска, толико обредољубива колико и уважавајућа личну мистику појединца. То је Православна Црква у којој је драгоцен бисер тако упорно сачуван, понекад и под наслагом прахине. То је Црква која често није умела да делује, али је умела као ниједна друга, да пева од радости због Васкрсења“. Та Православна Црква биће до последњег часа видиви дом земаљски, а и богочовечански, за овог љубитеља Апсолутног.

III СЛУЖЕЊЕ У ПАРИЗУ — 1928—1938

Од 1928 до 1938. године отац Лев Жиле — јеромонах Лев, — служи Православљу у Француској. Отац Лев, који је био отелотворење њихових нада, окупља младе људе и жене као што су: Евграф и Максим Ковалевски, Владимир и Мадлена Лоски, Павле и Наташа Евдокимов, Надежда Городецка, Леонид Крол. Мада нејасно, но ипак потресно, доживљен је први сусрет између хришћанског Запада и руског Православља. У том вртању идеја и планова рађа се пророчанска — мада још увек магловита, — визија „западног православља“.

Као предавач француског језика на Богословском институту Светог Сергија који је основан 1925 године, отац Лев врши снажан утицај на неке младе духове разбуђујући их за живог у Христу и за служење Христу, што превазилази, тешки понекад, ритуализам, као и чисто академски интелектуализам.

Отац Лев учествује на неформалним скуповима екуменског покрета који је тада био више догађај него установа. Ту се среће са Жаком Маритеном, (Maritain) протестантским пастором Марком Бегнером, Николом Берђајевим. У тадашњој клими у Француској, његови односи са римокатолицима били су увек нелагодни и он их је избегавао.

Потреба да се православна богослужења врше на француском језику јавила се међу православнима руског порекла који су се већ пофранцузили, а често су били и ожењени Францускињама. Али то су тражили и неки Французи и Францускиње који су постали православни било кроз мешовити брак, било кроз личне боготражитељство.

Братство Светог Фотија Цариградског су основали млади Руси емигранти школовани у римокатоличким гимназијама и факултетима, где су осећали отворени или прикривени притисак папског прозелитизма. Они су хтели да из пасивног отпора према папизму пређу у противнапад. Желели су да њихово теолошко Братство буде истурени одред православне мисије. Управо из тог разлога ставили су се под покровитељство овога чувеног браниоца Православља, и то чистог и несаломивог. Хтели су да им Братство личи на средњевековни ред витезова. Сабраћа су себе сматрала за „крсташе“ Православља на тлу Запада. Овај младалачки романтизам, међутим,

пропраћен је дубоком теолошком и еклесиолошком свешћу. Кроз муке изгнанства и кроз тешкоће да се у једној туђој средини остане веран вери њиховог детињства и њихових родитеља, ови млади виспрени умови открили су *католичанску*, то јест *универзалну* димензију Православља, па су тежили богочовечанској пуноти Цркве која баш зато што је *ортодоксна, православна*, није ни руска ни словенска, ни грчка него *свеобухватна*, способна да обједини све културе, укључујући и француску. Таква је била у почетку, надахнута од стране оца Лева Жиле-а, визија која ће одушевити младе богослове (као што су Евграф Ковалевски и Владимир Лоски), интелектуалне челнике братства, при оснивању православне парохије на француском језику.

Отац Лев не прихвата „доктриналну строгост“ братства Светог Фотија, на чијем челу стоји млади Лоски. Међутим, он цени богословску оштроумност тога младића који ће — насупрот тврдом здању томизма, који он истовремено уважава и критикује, противставити великолепну архитектуру своје „мистичке теологије Цркве од Истока“.

У то време, међутим, најприснији пријатељ оца Лева био је Евграф Ковалевски, потоњи епископ Јован од Светог Дионисија, у коме он види више „уметника“ него богослова. Евграф се заноси сновима да повеже, преко толиких векова, Галију, христијанизовану од стране светог Иринеја Лионског и Светог Германа Оксерског, са Француском првих светаца из династије Меровинга. Не одбацујући то древно православно наслеђе на тлу Француске, отац Лев има трезвеније планове: да зида мостове између разједињених хришћана XX века. У том светлу треба разумети његову визију „*француске православне цркве*“: она не сме бити ни затворена тврђава доктриналне крутости, ни предстража некаквог освајачког православља. Та француска православна заједница треба да постане, „у смирењу и милосрђу“, место за дијалог и сарадњу правих хришћана који теже ка потпуном јединству као дару Светог Духа, место где ће реч „православље“ постати синоним за „*једино потребно*“, а то је: веровати у Исуса Христа, живети *у Исусу Христу*“.

Затим отац Лев путује у Галилеју. Тамо га чека Господ... „Галилеја. Не могу да мислим о њој без потресног узбуђења. Ту сам очекиван. Нећу да покушавам да вам говорим о свом духовном „доживљају“ (не волим ту реч), који сам имао у Тиверијади, на обали језера. Био је то блистави врхунац мога живота. Ах, то језгро! Сузе ми навиру чим покушам да га изнутра угледам. Не постоји још једно такво место на Земљи — које би за мене било од таквог значаја! Тамо, у тишини, дата су ми коначна упутства — шта треба да радим 30. маја 1936 — Тивериада — тамо сам принео себе на дар“. Само у светлу овога „догађаја“ може се наслутити каснија судбина оца Лева.

Па ипак, по повратку у Париз, гледано споља, мало се шта изменило у животу о. Лева, сем да се још више посвећује добротворној делатности са људима. Током својих последњих година проведених у Паризу, живи у веома оскудним материјалним приликама — спава махом на неком грубом креветићу у кутку неке гараже —

прво у авенији де Сакс, затим у улици Лурмел у дому који је основала мајка Марија Скобцова, монахиња посебног кова, која је мученички окончала свој подвиг у немачком логору смрти.

У руским теолошким круговима у Паризу, „распра по питању Божанске софиологије“ била је тада у пуном јеку.

Олицетворење небеског човечанства или „Богочовечанства“, Божанска Софија — Премудрост заузима значајно место у новијој руској религиозној мисли, почевши од Владимира Соловјева до Павла Флоренског и Сергија Булгакова. Наслутивши опасност пностичког застранивања, па и јереси, млади теолог Владимир Лоски повео је непоштедну битку против булгаковске софиологије.

Септембра 1935. митрополит Серпије, заменик Московског Патријарха, осуђује као јеретичке „извесне доктрине“ које је заступао декан Богословског Института Светог Сергија у Паризу, претојереј Сергије Булгаков.

Ово разбуктавање страсти растужује оца Лева и изводи га из коже. И он сам осећа подвојеност у односу на софиологију. Тајанствени лик Божанске Софије који је назрео Владимир Соловјев, тај лик који, по њему, „не беше до поглед плаветни“, могаše ли он бити доносиатељ откривења? — питао се отац Лев. Но он је одмах опрезно додао: „Плашим се да изгубим Евангелије“... (Писмо својим пријатељима).

У тешкој и грозничавој париској клими спорова, осећа се све више потиштен. Негде у дубини свога бића, носи носталгију за Гиверијадским језером и за позивом одозго који му беше обећан.

Искрснувши из „знакова времена“, позив заиста долази. Али уместо да га одведе у сунчане пределе о којима сања, назначено му је да иде у магловити Лондон.

Од своје младости, о. Лев је волео Енглеску, „стару Енглеску“ — тако „прекрасно старинску“, — говорио би — али исто тако слободарску Енглеску „*habeas corpus*“-а, велике парламентарне традиције, која уме да повеже континуитет и отвореност за ново.

И управо ту у Лондону чује јасан и коначан позив одозго. За време свога боравака у Лондону често навраћа у Хајд Парк, и ту, у том „кутку за говорнике“ где свако има права да износи своју поруку — под условом да не хули и не критикује краља. Пошто се, из разлога снебивања дуго колебао, једне вечери се решио да иступи. „Осећао сам неку врсту страха због јавног иступања. Међутим, сада, говорим сваке вечери од 20 часова до 23,30 час. Треба имати храбрости да би се говорило под ведрим небом, усред гомиле: мало помало, окупи се читава група. Питања и упитнице просто пљуште на говорника Али гомила ипак уважава беседника: ту нема никаквог подруживања, никакве увреде. И у тој гомили (стаду без пастира), осећа се толико велика жеђ за духовним животом. Ту се може говорити само о основним стварима као што су: постојање Бога, вредност Евангелија, итд. (то је основно, али и тако тешко), а увек и нарочито о проблему зла и страдања. Покушавао сам да укажем на то да Бог није одговоран за зло, и да што боље могу изложим учење о Богу Страдалнику, чија је свемоћ ограничена слободом која је дата човеку, и који бива рањен сваким ударцем који Кнез

овога света наноси нама људима кроз: болест, смрт, трех, итд. Као што се каже у Еванђељу: „непријатељ је учинио то“. Мислим да је ово излагање било ново за неке слушаоце и да им је било од користи. Ни замислити не можете колико је Хајд Парк значајно место у моме животу. Сви моји дани беху усмерени ка вечеру, тренутку када ће ми се, можда, дати да једно непознато срце отворим за Христа. Како су ми драги ти људи и те жене. Чини ми се, да ми преко њих, наш Господ поверава нову парохију.

Да ли је О. Лев веровао да он има дар да одушевљава гомилу у Хајд Парку? Иако је имао моћ да узбуди гомилу, његова права харизма — то се често примећивало — састајала се пре свега у веома једноставној речи упућеној малог прупи која се састојала од људи различитог духовног профила, али где би се такође нашли и „богати“ („богати такође имају душу“ говорио ми је) као и интелектуалци са високим прохтевима.

Братству Св. Албана и Св. Сергија (чији један од председника беше и митрополит Евлогије) потребан је био православни свештеник који говори енглески. Уз сагласност руског митрополита, о. Лев се настанио у Лондону, где је слободно радио на евангелизацији у Ист-Енд-у. „Материјално то је значило скок у непознато“, пише својим пријатељима. Али зар не треба бар једном у животу човек да се одлучи за скок у море и да покуша да буквално живи по Еванђељу, препустивши се на вољу Божију“.

Мостове са својим парохијанима у Паризу није порушио. Током пролећа и лета 1938. упућује им, сваке седмице, по једно заједничко писмо. Међутим рат се приближава. Светла се гасе изнад Европе, о. Лев пише последње писмо својим пријатељима: „Ово је час када наступта сила таме, тренутак да се остане сам са Господом Исусом у Гетсиманији“. (Писмо од јануара 1940).

Из ратних искушења, о. Лев излази физички оронут и скрхан. Од тада, његово служење се „шири на цео свет“. У више махова борави на Блиском Истоку, у Грчкој и у Либану. То је уједно и период када објављује своје главне радове.

На живот о. Лева могла би се такође применити стара португалска пословица, коју је написао Пол Клодел као надпис на свом позоришном комаду „Свилена ципела“: „Бог пише право са нашим кривим линијама“. Ја бих овде додала, мислећи на оца Лева: са нашим испрекиданим линијама“.

Превела са француског
Јелисавета Вујковић,
из „Contacts“ 4 (1981).

